

Update.

Inhoud

Redactioneel

- 3 De wet op het accountantsberoep in perspectief

Accounting

- 7 Geconsolideerde jaarrekening op basis van IFRS-EU: bijzonderheden bij opstellen enkelvoudige jaarrekening onder 'Combinatie 3'
- 10 10 vragen over toelichting onder IFRS
- 13 Zonder hedgedocumentatie geen hedge accounting!

Assurance

- 17 Aandachtspunten bij de controle van financiële instrumenten

Overheid en non-profit

- 23 Wetsvoorstel Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in de sector onderwijs
- 26 Van renterisico naar liquiditeitsrisico

Ondernemingsrecht

- 31 Actualia wetgeving ondernemingsrecht

De wet op het accountantsberoep in perspectief

De diverse belanghebbenden in de Nederlandse discussie over de toekomst van het accountantsberoep, waaronder investeerders, audit committees en natuurlijk de accountantsprofessie zelf, hebben de afgelopen maanden hun borst nat kunnen maken. Na het bekend worden van de definitieve voorstellen van Eurocommissaris Barnier op 30 november 2011, heeft de Nederlandse politiek gemeend vaart te moeten maken met dit onderwerp.

Op 14 februari jongstleden is door de Tweede Kamer de Wet op het accountantsberoep aangenomen. Dan is de Eerste Kamer het laatste gremium die moet instemmen met de Wet. Als gevolg van de val van het kabinet is de behandeling uitgesteld tot na medio september. Zoals bekend gaat de discussie over deze wet al lang niet meer over het initiële wetsvoorstel, dat met name de fusie behelst van de beroepsorganisaties NIVRA en NOvAA tot een nieuwe Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants. De aandacht gaat inmiddels primair uit naar de door kamerleden van PvdA en PVV aangebrachte amendementen op deze wet. Deze amendementen hebben betrekking op de beperking van de combinatie van controle- en adviesdiensten en de verplichte roulatie van het controlerend accountantskantoor.

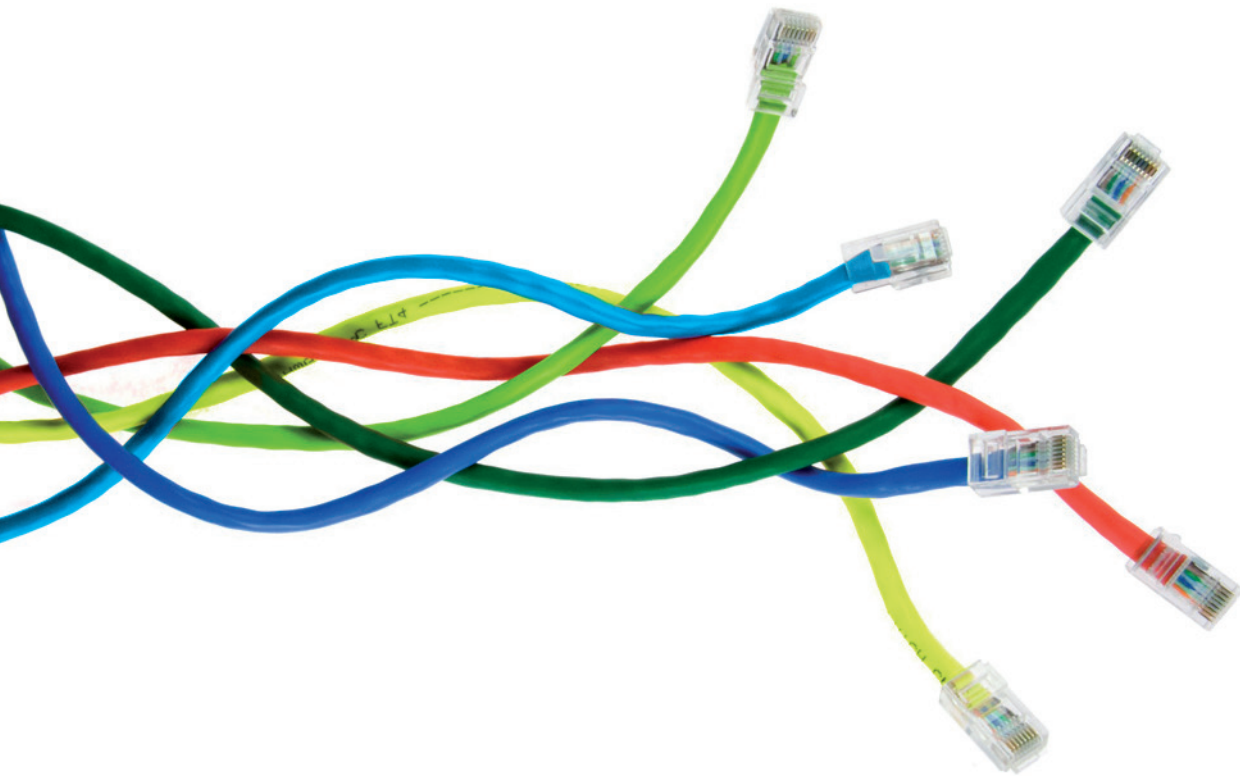
Met deze voorstellen loopt de Nederlandse politiek vooruit op de internationale discussie en de vorming van Europese wetgeving. Dat is jammer want juist in tijden van grote financieel-economische onzekerheid is er behoefte aan internationale harmonisering om het vertrouwen in het functioneren van financiële instellingen en financiële dienstverleners te herstellen.

Door de Eerste Kamer is aan de Raad van State advies gevraagd ten aanzien van de gevolgen van deze amendementen voor het wetsvoorstel. De Raad van State onderkent in zijn advies van 4 mei dat de amendementen ingrijpende gevolgen kunnen hebben voor de accountantspraktijk. Tevens wordt er door de Raad op gewezen dat de inhoud van de amendementen deel uitmaakt van wetgeving die

in Europees verband wordt voorbereid en derhalve tot een mogelijke beperking van vrij verkeer van accountantsdiensten kan leiden. Opvallend is dat de Raad van State daar in haar advies geen directe consequenties aan lijkt te verbinden anders dan de opmerking dat een langere overgangperiode wenselijk kan zijn en dat er een mogelijkheid bestaat om onderdelen van de wet gefaseerd in werking te laten treden.

De Nederlandse politiek lijkt vooralsnog geen oor te hebben voor de mening van de diverse stakeholders. Eumedion, de koepel voor institutionele beleggers, pleit in plaats van verplichte kantoorroulatie voor periodiek verplichte aanbesteding van de controleopdracht waarbij ook de zittende accountant meedoet. Daarnaast heeft Eumedion kritiek op het huidige wetsvoorstel ten aanzien van het verbod op overige diensten. Door dit voorstel lijken aan de controle gerelateerde diensten zoals beoordeling en controle van halfjaarcijfers, duurzaamheidsrapportages en rapportages aan toezichhouders eveneens op de lijst van verboden diensten te komen. Iedereen zal het er over eens zijn dat dit niet zal leiden tot een efficiënte en effectievere inzet van de rol van de accountant. Naast Eumedion is ook werkgeversorganisatie VNO/NCW erg kritisch. Er is volgens de werkgeversorganisatie geen bewijs dat de kwaliteit of onafhankelijkheid van de accountant omhoog gaat door de genoemde maatregelen. Daarnaast vreest de werkgeversorganisatie dat de Nederlandse voorstellen snel achterhaald zullen worden door Europese wetgeving, waardoor het bedrijfsleven ook geconfronteerd wordt met een extra kostenpost.

Hoe verhoudt zich het Nederlands standpunt nu ten opzichte van de discussies in andere landen. The Financial Reporting Council, de Britse toezichthouder voor accountants, heeft recentelijk gepleit voor een aanbesteding van accountantsdiensten iedere tien jaar. Opvallend verschil met het Nederlandse voorstel is dat het primaat voor de besluitvorming veel meer bij de onderneming en haar toezichthouder blijft.

De Amerikaanse toezichthouder, de PCAOB, heeft zich in een eerder consultatiedocument uitgelaten over kantoorroulatie en pleit voor verplichte kantoorroulatie iedere tien jaar. Het Amerikaanse bedrijfsleven heeft zich een fel tegenstander getoond van dit voorstel. Blijkbaar met succes, want het Amerikaanse congres heeft in reactie op het voorstel van de PCAOB laten weten besluitvorming op dit terrein door de PCAOB te willen blokkeren met als argumentatie dat dergelijke beslissingen in het politieke domein thuishoren en niet bij de toezichthouder.

Ook de voormalige topman van de IAASB, David Tweedie, heeft zich recentelijk uitgelaten over de rol van accountants. Hij pleit voor een grotere onafhankelijkheid van accountants, maar legt daarvoor wel de verantwoordelijkheid bij de Auditcommissies. Auditcommissies van grote bedrijven zouden volgens hem een maximumtermijn moeten bepalen voor de duur van de relatie tussen bedrijf en accountantskantoor. In navolging van de geluiden in Nederland en Europa keert ook Tweedie zich tegen de adviesrol van accountants bij grote bedrijven.

Wat opvalt is dat de internationale discussie nog niet is uitgekristalliseerd en dat er nog geen eenduidige visie is bij wie het mandaat moet liggen voor het verplicht rouleren en/of aanbesteden van de controle van de jaarrekening. Gezien het feit dat Nederland een open economie is, lijkt het verstandig dat Nederland op dit punt geen geïsoleerde positie inneemt. Beter is het om een constructieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een internationaal model dat bijdraagt aan herstel van vertrouwen en ook de efficiency van de markt niet uit het oog verliest. Het is te hopen dat de Eerste Kamer zich in haar politieke besluitvorming die naar verwachting in het najaar plaatsvindt, hierdoor ook zal laten leiden en in aanloop naar nieuwe verkiezingen voor de Tweede Kamer geen overhaaste beslissingen zal nemen.

drs. Rob Vervoort RA

Accounting

Geconsolideerde jaarrekening op basis van IFRS-EU: bijzonderheden bij opstellen enkelvoudige jaarrekening onder ‘Combinatie 3’

De Nederlandse wet biedt ondernemingen de mogelijkheid om de geconsolideerde jaarrekening op te stellen volgens IFRS-EU. IFRS-EU zijn de door de EC goedgekeurde IFRS-standaarden en -interpretaties. Beursgenoteerde ondernemingen zijn verplicht de geconsolideerde jaarrekening op te stellen volgens IFRS-EU. Als de geconsolideerde jaarrekening wordt opgesteld volgens IFRS-EU zijn er verschillende mogelijkheden voor het opstellen van de enkelvoudige jaarrekening. Vaak wordt gekozen voor ‘Combinatie 3’ (zie kader). De praktische toepassing daarvan levert echter een aantal bijzonderheden op. Dit artikel gaat in op bijzonderheden die in de praktijk regelmatig voorkomen.

‘Combinatie 3’ in kort bestek

‘Combinatie 3’ houdt in dat een onderneming die de geconsolideerde jaarrekening opstelt op basis van IFRS-EU, de enkelvoudige jaarrekening opstelt op basis van Titel 9 Boek 2 BW, met dien verstande dat in die enkelvoudige jaarrekening de waarderingsgrondslagen worden toegepast die de onderneming ook in de geconsolideerde jaarrekening heeft toegepast.

Deze mogelijkheid is door de wetgever gecreëerd om het mogelijk te maken het eigen vermogen volgens de enkelvoudige jaarrekening gelijk te houden aan het eigen vermogen volgens de geconsolideerde jaarrekening.

Dit betekent bijvoorbeeld dat ‘associates’ (niet-geconsolideerde deelnemingen waarin invloed van betekenis wordt uitgeoefend op het zakelijke en financiële beleid) in de enkelvoudige jaarrekening worden gewaardeerd volgens de equity methode. Het betekent bijvoorbeeld ook dat niet wordt afgeschreven op goodwill. Dit is conform de waardering van deze posten in de geconsolideerde jaarrekening op basis van IFRS-EU.

Onder de waarderingsgrondslagen vallen ook de classificatiegrondslagen die van invloed zijn op het onderscheid tussen eigen en vreemd vermogen. Zo moeten onder ‘Combinatie 3’ preferente aandelen die in de geconsolideerde balans als vreemd vermogen classificeren, in de enkelvoudige balans ook worden gepresenteerd onder het vreemd vermogen. De presentatie- en toelichtingsvereisten van Titel 9 Boek 2 BW moeten wel worden gevolgd in de enkelvoudige jaarrekening, inclusief de bepalingen van het Besluit modellen jaarrekening (BMJ). Ook kan een onderneming volstaan met een verkorte winst-verliesrekening (art. 2:402 BW).

De volgende combinaties zijn mogelijk:

Geconsolideerde jaarrekening	Enkelvoudige jaarrekening
1. Titel 9 Boek 2 BW	Titel 9 Boek 2 BW
2. IFRS-EU	Titel 9 Boek 2 BW
3. IFRS-EU	<i>Titel 9 Boek 2 BW met toepassing van de optie om de waarderingsgrondslagen te hanteren die de rechtspersoon heeft toegepast in de geconsolideerde jaarrekening</i>
4. IFRS-EU	IFRS-EU
5. Normen van een andere lidstaat van de EG (indien de internationale vertakking van de groep dit rechtvaardigt)	Normen van een andere lidstaat van de EG (indien de internationale vertakking van de groep dit rechtvaardigt)

Waardering geconsolideerde deelnemingen en presentatie goodwill

Bij toepassing van 'Combinatie 3' worden in de enkelvoudige jaarrekening deelnemingen opgenomen die in de geconsolideerde jaarrekening worden geconsolideerd. De vraag is hoe deze in dit geval gewaardeerd moeten worden. Voor die deelnemingen ontbreekt immers een waarderingsgrondslag in de geconsolideerde jaarrekening. In de geconsolideerde jaarrekening zijn deze deelnemingen namelijk geconsolideerd. Om het eigen vermogen volgens de enkelvoudige jaarrekening gelijk te kunnen houden aan het eigen vermogen volgens de geconsolideerde jaarrekening, worden die deelnemingen gewaardeerd tegen de nettovermogenswaarde volgens de vermogensmutatiemethode. Voor de bepaling van de nettovermogenswaarde worden dan de waarderingsgrondslagen gehanteerd die geconsolideerd worden toegepast (IFRS-EU).

Uit de wet blijkt echter niet duidelijk hoe de in een deelneming besloten goodwill moet worden gepresenteerd. In de jaareditie 2011 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn ontwerprichtlijnen opgenomen waarin dit is verduidelijkt. In de aankomende jaareditie 2012 zullen deze ontwerprichtlijnen definitief worden gemaakt, met inachtneming van de ontvangen commentaren. De verduidelijking houdt in dat er twee methoden zijn voor de presentatie van goodwill:

- afzonderlijk; of
- als onderdeel van de post deelnemingen.

De methode van afzonderlijke presentatie van goodwill houdt in dat de geconsolideerde deelnemingen in de enkelvoudige jaarrekening worden gewaardeerd tegen de nettovermogenswaarde. De methode dat de goodwill wordt gepresenteerd als onderdeel van de post deelnemingen lijkt op de equity methode, maar is toch daarvan afwijkend. Onder IFRS wordt de equity methode toegepast voor de waardering van 'associates' (deelnemingen waarin invloed van betekenis wordt uitgeoefend op het zakelijke en financiële beleid). Bij de toepassing van deze variant onder 'Combinatie 3' wordt niet de equity methode toegepast zoals beschreven in IFRS, maar wordt in de enkelvoudige balans de deelneming opgenomen tegen de nettovermogenswaarde plus de goodwill.

Er zijn namelijk verschillen tussen de equity methode zoals beschreven in IFRS en de waardering tegen nettovermogenswaarde plus goodwill zoals door de RJ bedoeld. Bij toepassing van de equity methode zoals beschreven in IFRS, is het bijvoorbeeld mogelijk om een bijzondere waardevermindering terug te nemen. Voor (afzonderlijke) goodwill mag onder IFRS een bijzondere waardevermindering niet worden teruggenomen. Toepassing van de equity methode zoals beschreven in IFRS bij de toepassing van 'Combinatie 3' in de enkelvoudige jaarrekening zou dan juist tot verschillen kunnen leiden tussen het geconsolideerde en het enkelvoudige eigen vermogen. En dat is nu juist niet de bedoeling bij de 'Combinatie 3'.

De hoogte van het gepresenteerde eigen vermogen is in beide toegestane methoden uiteraard gelijk. Door toepassing van een van deze methoden kan de aansluiting worden behouden tussen het eigen vermogen in de enkelvoudige jaarrekening en het eigen vermogen in de geconsolideerde jaarrekening. De keuze voor een methode betreft een keuze voor een presentatiewijze. Opname van de goodwill als onderdeel van de post deelnemingen is dus niet hetzelfde als toepassing van de equity methode conform IFRS.

Andere bijzonderheden

Bij toepassing van 'Combinatie 3' ontstaan nog meer vraagstukken bij de verwerking en waardering in de enkelvoudige jaarrekening. Deze worden veroorzaakt doordat sommige verwerkingswijzen onder IFRS-EU niet mogelijk zijn bij toepassing van Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Dit betreft onder andere:

- de verwerking van een stapsgewijze overname;
- de verwerking van het verlies van beleidsbepalende invloed in een kapitaalbelang;
- de verwerking van de koop of verkoop van een deel van een bestaand kapitaalbelang waarbij de feitelijk beleidsbepalende invloed blijft bestaan;
- de verwerking van waardeveranderingen van 'available for sale' financiële instrumenten; en
- de toepassing van 'deemed cost' bij eerste toepassing van IFRS-EU.

Ook deze vraagstukken zijn verduidelijkt in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Deze worden hierna toegelicht. De verduidelijking van deze vraagstukken heeft een gemene deler; de verwerking van deze transacties in de enkelvoudige jaarrekening geschiedt conform de onder IFRS-EU voorgeschreven verwerkingswijze in de geconsolideerde jaarrekening. Daardoor ontstaan er als gevolg van de verwerking van deze transacties geen verschillen tussen het enkelvoudige en geconsolideerde eigen vermogen en resultaat.

Stapsgewijze overname

Van een stapsgewijze overname is sprake indien een onderneming een bestaand kapitaalbelang uitbreidt tot een belang met feitelijk beleidsbepalende invloed. Bij een stapsgewijze overname onder 'Combinatie 3' waardeert de onderneming het bestaande kapitaalbelang op reële waarde op de overnamedatum. De waardeverandering van het bestaande kapitaalbelang als gevolg van deze herwaardering wordt via de winst-en-verliesrekening verwerkt (RJ 214.312). Op grond van art. 2:390 lid 1 BW neemt de onderneming een herwaarderingsreserve op ter grootte van de waardevermeerdering, tenzij voor het gehouden belang frequente marktnoteringen bestaan (RJ 240.227c).

Verlies van beleidsbepalende invloed

Van verlies van beleidsbepalende invloed is sprake als de feitelijk beleidsbepalende invloed

---

De keuze voor een methode betreft een keuze voor een presentatiewijze.

in een kapitaalbelang verloren gaat, terwijl een kapitaalbelang behouden blijft. De onderneming waardeert het resterende kapitaalbelang op reële waarde op dat moment. De waardeverandering van het resterende kapitaalbelang als gevolg van deze herwaardering verwerkt de onderneming via de winst- en-verliesrekening (RJ 214.312a). De onderneming neemt een herwaarderingsreserve op ter grootte van de waardevermeerdering van het resterende gehouden belang, tenzij voor het belang frequente marktnoteringen bestaan (RJ 240.227c).

Koop of verkoop van een deel van een bestaand kapitaalbelang met behoud van de feitelijk beleidsbepalende invloed

Als een onderneming een gedeelte van een bestaand kapitaalbelang koopt of verkoopt, waarbij de feitelijk beleidsbepalende invloed blijft bestaan, wordt het 'resultaat' uit deze transactie (het verschil tussen de transactieprijs en de boekwaarde van het desbetreffende deel van de nettoactiva) rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt (RJ 214.312b).

Een voorbeeld betreft de verkoop van 10% van de aandelen van een deelneming, terwijl de onderneming 90% van de aandelen in bezit heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van 'available for sale' financiële instrumenten

Er kunnen financiële instrumenten zijn die volgens IFRS-EU worden geclassificeerd als 'available for sale', waarbij waardeveranderingen tot aan verkoop (of impairment) in het eigen vermogen worden opgenomen. Dit kan onder IFRS-EU leiden tot een negatief bedrag onder het eigen vermogen. Titel 9 Boek 2 BW stelt dat een negatieve herwaarderingsreserve niet is toegestaan.

Deze wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW zijn strijdig met IFRS-EU. De Raad voor de Jaarverslaggeving is van oordeel dat de bepalingen van IFRS-EU leidend moeten zijn bij de bepaling en presentatie van de desbetreffende herwaarderingsreserve onder 'Combinatie 3'. Dit betekent dat een onderneming in de enkelvoudige jaarrekening in de geschetste omstandigheid een negatieve herwaarderingsreserve moet presenteren. Overigens heeft dit geen effect op kapitaalbescherming. Bij toepassing van IFRS-EU kunnen de Overige reserves hoger zijn dan bij toepassing van Titel 9 Boek 2 BW. Hier staat tegenover dat bij toepassing van IFRS-EU voor het bepalen van de vrij uitkeerbare ruimte de negatieve standen van de wettelijke reserves op de overige vrije reserves in mindering dienen te worden gebracht.

Er is dus slechts sprake van een verschil in presentatie onder het eigen vermogen. Deze verwerkingswijzen leiden niet tot een ander bedrag aan vrij uitkeerbare reserves. In de toelichting vermeldt een onderneming dat voor de bepaling van de vrij uitkeerbare winst deze negatieve herwaarderingsreserve in mindering wordt gebracht op de vrij uitkeerbare reserves (RJ 240.227b).

'Deemed cost'

Een onderneming heeft bij de overgang naar IFRS-EU de optie om de reële waarde van materiële vaste activa en bepaalde immateriële vaste activa op de overgangsdatum naar IFRS-EU aan te merken als 'veronderstelde kostprijs' ('deemed cost'). Het verschil met de laatste boekwaarde onder NL GAAP dient in de geconsolideerde jaarrekening te worden verwerkt in het eigen vermogen. De vraag is hoe het waarderingsverschil in de enkelvoudige jaarrekening onder het eigen vermogen dient te worden verwerkt. Op grond van art. 2:390 lid 1 BW dient voor waardevermeerderingen van materiële vaste activa en immateriële vaste activa een herwaarderingsreserve te worden aangehouden. Het aanhouden van een herwaarderingsreserve hangt derhalve niet samen met het toepassen van het actuelewaardestelsel, maar met waardevermeerderingen ten opzichte van de historische kostprijs. Dat betekent dat voor een waardevermeerdering voortvloeiend uit een 'deemed cost'-waardering in de enkelvoudige jaarrekening een herwaarderingsreserve dient te worden aangehouden (RJ 240.224a). Deze herwaarderingsreserve valt vrij – ten gunste van de vrije reserves – naarmate (en naar rato) het actief wordt afgeschreven en/of wordt verkocht.

Corné Kimenai RA

10 vragen over toelichting onder IFRS

De toelichting is een essentieel onderdeel van een jaarrekening. De toelichting moet enerzijds informatie bevatten over posten in de primaire overzichten. Anderzijds moet aanvullende informatie worden verstrekt die relevant is voor het vereiste inzicht. IFRS stelt hoge eisen aan de toelichting. In dit artikel wordt aan de hand van 10 vragen ingegaan op een aantal belangrijke eisen.

Wat is het doel van de toelichting?

Het doel van de toelichting is afgeleid van het doel van de jaarrekening. Dat doel is informatie verschaffen over de financiële positie, financiële prestaties en kasstromen van een onderneming. Deze informatie is voor gebruikers nuttig voor het nemen van economische beslissingen en het beoordelen van het gevoerde beleid. Om dit doel te bereiken, moet een jaarrekening informatie verschaffen over de volgende componenten van een onderneming:

- activa;
- verplichtingen;
- eigen vermogen;
- baten en lasten, met inbegrip van winsten en verliezen;
- andere vermogensmutaties; en
- kasstromen.

Deze informatie blijkt uit de primaire overzichten. Zonder toelichting zijn de primaire overzichten echter van geringe betekenis. De toelichting moet zorgen voor deze betekenis.

Waar bestaat de toelichting uit?

In de toelichting moet informatie worden opgenomen over posten die in de primaire overzichten zijn vermeld. Daarnaast moet informatie worden gegeven over zaken die niet in aanmerking komen voor opname in de primaire overzichten.

Hoe moet de toelichting worden gestructureerd?

De toelichting moet op systematische wijze worden gepresenteerd. Dat moet resulteren in een jaarrekening die toegankelijk is voor gebruikers ervan.

De toelichting wordt gewoonlijk in de volgende volgorde samengesteld:

- een verklaring van overeenstemming met de IFRS;
- een overzicht van belangrijke gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving;
- ondersteunende informatie voor posten die in de primaire overzichten zijn opgenomen in de volgorde waarin elk overzicht en elke post is opgenomen; en
- overige vermeldingen, waaronder:
  - voorwaardelijke verplichtingen (zie IAS 37) en niet-opgenomen contractuele verbintenissen; en
  - niet-financiële informatieverschaffing, bijvoorbeeld de doelstellingen en het beleid van de onderneming inzake financieel risicobeheer (zie IFRS 7).

Zijn verwijzingen verplicht?

Ja. Voor elke post die is opgenomen in de primaire overzichten moet een verwijzing worden opgenomen naar verwante informatie in de toelichting. Deze verwijzingen helpen een gebruiker om de informatie in de jaarrekening te begrijpen.

Mag de volgorde van de posten worden gewijzigd?

In bepaalde omstandigheden kan het noodzakelijk of wenselijk zijn om de volgorde van bepaalde posten in de toelichting te wijzigen. Zo kan bijvoorbeeld informatie over wijzigingen in de reële waarde in de winst-en-verliesrekening gecombineerd worden met informatie over de vervaldata van financiële instrumenten, ondanks het feit dat de eerstgenoemde informatie verwijst naar de winst-en-verliesrekening en de laatstgenoemde naar de balans. Niettemin wordt voor zover dat praktisch haalbaar is steeds een systematische structuur voor de toelichting gehanteerd.

Waarom is informatie over de gehanteerde waarderingsgrondslagen belangrijk?

De basis waarop de jaarrekening wordt opgesteld, is in belangrijke mate van invloed op de betekenis. Zo kan het wel of niet toepassen van hedge accounting grote invloed hebben op de gepresenteerde resultaten. Een gebruiker van de jaarrekening moet dus kunnen vaststellen of wel of niet hedge accounting is toegepast voor afdekkingstransacties. Ook is het nodig om elke belangrijke grondslag voor financiële verslaggeving te

vermelden die niet specifiek door IFRS-standaarden wordt vereist, maar die in overeenstemming met IAS 8 wordt gekozen en toegepast. Een voorbeeld hiervan is de verwerking van 'business combinations' onder gemeenschappelijke leiding. IFRS 3 'Business combinations' is op dergelijke transacties niet van toepassing. Het management van de onderneming moet op grond van IAS 8 een verwerkingswijze voor de verwerking bepalen. Het toelichten van deze grondslag is van belang voor het inzicht in de cijfers.

Toepassing van materialiteit bij het toelichten van informatie?

Elke materiële categorie van gelijksoortige posten moet afzonderlijk in de primaire overzichten of in de toelichting worden gepresenteerd. Posten van ongelijksoortige aard of functie moeten afzonderlijk worden gepresenteerd, tenzij ze niet van materieel belang zijn. Het weglaten of onjuist weergeven van posten is van materieel belang indien de weglating of onjuiste weergave, afzonderlijk of gezamenlijk, de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening nemen, zou kunnen beïnvloeden. De omvang of aard van de post, of een combinatie van beide, kan de beslissende factor vormen. Als een post op zichzelf niet materieel is, wordt deze samengevoegd met andere posten. Een post die niet voldoende materieel is om afzonderlijk in de primaire overzichten te worden opgenomen, kan niettemin voldoende materieel zijn om afzonderlijk in de toelichting te worden vermeld. De toepassing van het materialiteitsbegrip houdt in dat een specifiek toelichtingsvereiste in een IFRS-standaard of -interpretatie niet nodig is als de informatie van gering belang is.

Waarom moet informatie worden gegeven over de oordelen die het management heeft gevormd bij het toepassen van de verslaggevingsgrondslagen?

Een onderneming moet de oordelen vermelden die het management zich heeft gevormd bij de toepassing van de door de onderneming gehanteerde grondslagen én die het meest significante effect hebben op de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Deze informatie biedt de gebruikers van de jaarrekening de mogelijkheid om de invloed van deze oordelen op de cijfers te analyseren. Voorbeelden van dergelijke oordelen zijn:

- of nagenoeg alle wezenlijke risico's en voordelen van eigendom van financiële en geleasede activa aan andere ondernemingen zijn overgedragen;
- of bepaalde verkopen van goederen in wezen financieringsovereenkomsten zijn en derhalve niet resulteren in opbrengsten; en
- of de economische realiteit van de relatie tussen de onderneming en een 'special purpose entity' (SPE) aangeeft dat de onderneming zeggenschap uitoefent over de SPE.

Bij deze toelichting moet voorkomen worden dat de teksten een hoog 'boiler plate' gehalte krijgen.

De teksten krijgen informatieve waarde als zij ingaan op de specifieke feiten en omstandigheden bij de onderneming.

Waarom moet informatie worden gegeven over schattingsonzekerheid?

Een onderneming moet in de toelichting informatie verschaffen over de belangrijkste veronderstellingen betreffende belangrijke bronnen van schattingsonzekerheden. Het gaat hierbij om schattingsonzekerheid met een aanmerkelijk risico van een materiële aanpassing in het volgende boekjaar. Deze informatie helpt gebruikers van de jaarrekening om inzicht te verkrijgen in belangrijke bronnen van schattingsonzekerheden, en de wijze waarop het management deze heeft geadresseerd. In feite wordt hiermee een extra dimensie toegevoegd in de jaarrekening. Voorbeelden van posten waarbij de schattingsonzekerheid relatief hoog is, zijn:

- het bepalen van de realiseerbare waarde van immateriële en materiële activa;
- het waarderen van financiële activa tegen reële waarde binnen level-3 (geen objectief waarneembare inputs);
- het waarderen van vastgoedbeleggingen tegen reële waarde; en
- het schatten van de omvang van voorzieningen in verband met lopende rechtszaken.

Bij deze toelichting ligt het risico van geringe informatieve waarde op de loer. De teksten krijgen toegevoegde waarde als zij ingaan op de specifieke feiten en omstandigheden bij de onderneming. Op die wijze wordt voorkomen dat de teksten een hoog 'boiler plate' gehalte krijgen.

Wat zijn aandachtsgebieden bij het opstellen van de toelichting?

In het algemeen vragen posten en transacties die qua aard, omvang en bijbehorende risico's grote invloed kunnen hebben op de resultaten, financiële positie en kasstromen bijzondere aandacht in de toelichting. Dit om te voorkomen dat gebruikers van jaarrekeningen onvoldoende inzicht verkrijgen in deze posten en transacties. Onderstaand zijn voorbeelden opgenomen van bijzondere aandachtsgebieden (niet limitatief).

Toelichten van financiële instrumenten (IFRS 7)

IFRS 7 vereist het verstrekken van informatie om inzicht te geven in:

- het belang van financiële instrumenten voor de financiële positie en prestaties van de onderneming; en
- de aard en omvang van uit financiële instrumenten voortvloeiende risico's waaraan de onderneming tijdens de verslagperiode en op de verslagdatum wordt blootgesteld, en de wijze waarop de onderneming deze risico's beheert.

Met name het op een duidelijke wijze verschaffen van inzicht in de uit financiële instrumenten voortvloeiende

risico's vereist aandacht. Deze risico's omvatten, maar zijn niet beperkt tot, kredietrisico, liquiditeitsrisico en marktrisico (waaronder rente- en valutarisico).

Toelichten van bijzondere waardeverminderingen (IAS 36)

Bijzondere waardeverminderingen van activa geven belangrijke informatie over de financiële prestaties en positie van de onderneming. Inherent aan het bepalen van de omvang van een bijzondere waardevermindering zijn de subjectieve inschattingen. Het toelichten van een bijzondere waardevermindering moet de betekenis van een bijzondere waardevermindering verduidelijken. Hiertoe dient de onderneming onder meer de volgende informatie te verschaffen:

- de redenen voor een bijzonder waardeverminderingverlies te vermelden;
- of de realiseerbare waarde van het actief (of de kasstroomgenererende eenheid) de reële waarde minus verkoopkosten is of de bedrijfswaarde;
- een duidelijke toelichting hoe de reële waarde of de bedrijfswaarde is bepaald; en
- de effecten van redelijkerwijs te verwachten wijzigingen in de veronderstellingen voor het berekenen van de realiseerbare waarde (sensitiviteitsanalyse).

Toelichten van voorzieningen en voorwaardelijke verplichtingen (IAS 37)

Voorzieningen zijn verplichtingen waarvan de omvang en/of timing onzeker zijn. De onzekerheid die inherent is aan dergelijke verplichtingen dient in de toelichting uiteengezet te worden. Daarnaast dienen niet verwerkte voorwaardelijke verplichtingen te worden toegelicht, tenzij de kans op uitstroom van middelen te verwaarlozen is.

Voor iedere categorie voorzieningen dient een onderneming een mutatieoverzicht op te nemen (IAS 37.84). Voorts moet voor iedere categorie voorzieningen het volgende worden vermeld (IAS 37.85):

- een korte beschrijving van de aard van de verplichting;
- het verwachte tijdstip waarop enige resulterende uitstroom van middelen zal plaatsvinden;
- een indicatie van de onzekerheden over het bedrag of tijdstip van dergelijke uitstromen;
- indien noodzakelijk voor het verschaffen van adequate informatie, de belangrijkste veronderstellingen met betrekking tot toekomstige gebeurtenissen; en
- het bedrag aan verwachte vergoedingen met vermelding van de opgenomen activa in verband met die verwachte vergoedingen.

In extreem zeldzame gevallen is het mogelijk dat presentatie van een mutatieoverzicht of vermelding van een of meer van de gegevens, de positie van de onderneming in een geschil ernstig schaadt. In die gevallen hoeft de onderneming die informatie niet te verstrekken. Wel wordt dan de algemene aard van het geschil vermeld (IAS 37.92).

Toelichten van overnames (IFRS 3)

Overnames zijn bijzondere gebeurtenissen die uitgebreid moeten worden toegelicht.

Een onderneming moet hierbij primair inzicht verschaffen in de aard en financiële effecten van overnames. Niet alleen overnames die in het boekjaar hebben plaatsgevonden moeten worden toegelicht. Ook overnames die na balansdatum maar vóór de datum waarop de jaarrekening wordt goedgekeurd voor publicatie moeten worden toegelicht.

Voorbeelden van toelichtingsvereisten zijn (niet limitatief):

- de naam en omschrijving van de overgenomen partij;
- de overnamedatum;
- het percentage stemrechten dat is verkregen;
- de primaire reden van de overname en een omschrijving hoe control is verkregen;
- een beschrijving van de factoren die bijgedragen hebben aan een kostprijs die resulteert in de opname van goodwill;
- het bedrag van de opbrengsten en de winst of het verlies van de overgenomen partij die sinds de overnamedatum in de winst-en-verliesrekening van de overnemende partij over de periode zijn opgenomen;
- de opbrengsten en de winst of het verlies van de overgenomen partij over de periode alsof de overnamedatum voor alle bedrijfscombinaties die gedurende de periode tot stand zijn gekomen, het begin van de periode was.

drs. Dingeman Manschot RA

Zonder hedgedocumentatie geen hedge accounting!

Het voldoen aan de eis van hedgedocumentatie is een van de voorwaarden voor toepassing van hedge accounting. Dit is een formele eis gericht op het voorkomen van misbruik. Onder NL GAAP kan een onderneming op twee wijzen aan deze eis voldoen: op basis van generieke documentatie of op basis van documentatie per individuele hedgerelatie. In dit artikel wordt nader ingegaan op de vereiste documentatie.

Hedge accounting

Ondernemingen kunnen door het gebruik van derivaten bepaalde risico's afdekken. Bij het toepassen van de normale regels voor waardering en resultaatbepaling van derivaten kan er een mismatch ontstaan in de toerekening aan de winst-en-verliesrekening. Bij het toepassen van hedge accounting worden deze normale regels zodanig aangepast om deze mismatches te voorkomen. Op die wijze komt de afdekking van het risico ook in de verslaggeving tot uitdrukking.

Het toepassen van hedge accounting is in beginsel facultatief. Het is dus geenszins verplicht om hedge accounting toe te passen. Er bestaat ook geen verplichting daartoe als er mismatches in de toerekening van resultaten ontstaan met betrekking tot enerzijds de afgedekte positie en anderzijds het hedge-instrument. Voor het toepassen van hedge accounting dient wel te worden voldaan aan specifieke voorwaarden. Een van deze voorwaarden is het opstellen van hedgedocumentatie. Zonder hedgedocumentatie kan geen hedge accounting worden toegepast!

Reden achter eis van documentatie

De documentatie voor toepassing van hedge accounting moet door een onderneming worden opgesteld voordat met de toepassing mag worden begonnen. Stel dat een onderneming een renteswap afsluit om het renterisico af te dekken.

De onderneming wil vanaf het moment van aanschaf van de renteswap hedge accounting toepassen. In dat geval zal op het moment van aanschaf van het hedge-instrument reeds de hedgedocumentatie

opgesteld moeten zijn. Dit is een van de spelregels voor het toepassen van hedge accounting. Met deze spelregel wordt voorkomen dat een onderneming met de keuze om wel of niet hedge accounting toe te passen, resultaten zou kunnen sturen. In feite is het documentatievereiste bedoeld om misbruik door het management te voorkomen. Aan het einde van het boekjaar bepalen of wel of niet hedge accounting zal worden toegepast over het verstreken boekjaar, is dan ook niet mogelijk. Wel is het mogelijk om hedge accounting op ieder moment te beëindigen. Dat kan echter niet met terugwerkende kracht. Het besluit tot stoppen van hedge accounting heeft slechts betrekking op de toekomstige verwerking. Ook deze spelregel heeft als doel resultaatsturing te voorkomen.

Eisen aan documentatie

De hedgedocumentatie moet het mogelijk maken te beoordelen wat de hedgerelatie is en hoe die past in het hedgingbeleid. Met deze documentatie moet het mogelijk zijn de effectiviteit van de hedgerelatie te beoordelen. Indien een onderneming hedge accounting onder NL GAAP wenst toe te passen, zijn twee mogelijkheden aanwezig (RJ 290.613):

- toepassen van hedge accounting op basis van generieke documentatie; of
- toepassen van hedge accounting op basis van documentatie per individuele hedgerelatie.

Indien een onderneming heeft gekozen voor het toepassen van hedge accounting op basis van generieke documentatie, dient de onderneming bepaalde afgedekte risico's wel consistent (in de tijd en naar soort van hedgerelatie) volgens de regels van hedge accounting te verwerken en daarmee af te wijken van de algemene regels voor de verwerking, waardering en resultaatbepaling. De keuze van de onderneming om hedge accounting toe te passen voor een bepaalde hedgerelatie blijkt uit de generieke documentatie. Uit deze documentatie moet blijken op welke wijze de hedgerelatie past in de doelstellingen van risicobeheer en van de hedgestrategie. Vanuit het beschreven beleid moet op eenduidige wijze kunnen worden vastgesteld of de onderneming in een verslagperiode hedge accounting voor een hedgerelatie zal gebruiken. Het documenteren van het beleid is een van de vereisten voor het mogen toepassen van hedge accounting op basis van generieke documentatie.

Het toepassen van hedge accounting op basis van documentatie per individuele hedgerelatie biedt een onderneming meer flexibiliteit. Hiertegenover staat dat de administratieve lasten hoger zullen zijn als gevolg van de verplichting om per individuele hedgerelatie documentatie op te moeten stellen.

Voor het toepassen van hedge accounting op basis van generieke documentatie gelden de volgende vereisten (RJ 290.614):

- de afgedekte posities en hedge-instrumenten moeten voldoen aan de gestelde voorwaarden voor de toepassing van hedge accounting;
- de onderneming documenteert hoe de hedgerelaties passen in de doelstellingen van risicobeheer en beschrijft de hedgestrategie, waaronder de verwachting aangaande effectiviteit van de hedgerelatie (dat is de mogelijkheid van het bereiken van compensatie van aan het afgedekte risico toe te rekenen veranderingen in reële waarden of kasstromen);
- de onderneming beschrijft de in het soort hedgerelatie betrokken hedge-instrumenten en afgedekte posities die voldoen aan de voorwaarden voor toepassen van hedge accounting;
- de ineffectiviteit wordt in de winst-en-verliesrekening verwerkt.

Voor het toepassen van hedge accounting op basis van documentatie per individuele hedgerelatie gelden de volgende vereisten (RJ 290.615):

- de onderneming documenteert hoe de individuele hedgerelatie past in de doelstellingen van risicobeheer en beschrijft de hedgestrategie, waaronder de verwachte effectiviteit van de hedgerelatie;
- de onderneming beschrijft het in de individuele hedgerelatie betrokken hedge-instrument en de afgedekte positie die voldoen aan de voorwaarden voor toepassen van hedge accounting; en
- de ineffectiviteit wordt in de winst-en-verliesrekening verwerkt.

Hedgedocumentatie onder IFRS

Onder IFRS is het niet toegestaan hedge accounting op basis van generieke documentatie toe te passen. Een onderneming die onder IFRS hedge accounting toepast moet documentatie per individuele hedgerelatie opstellen.

drs. Dingeman Manschot RA

Het toepassen van hedge accounting op basis van documentatie per individuele hedgerelatie biedt een onderneming meer flexibiliteit.

Voorbeeld: Generieke documentatie

A BV is een exporterende onderneming en verkoopt haar producten in een groot deel van Europa. Een deel van de omzet wordt behaald in het Verenigd Koninkrijk. Deze leveringen worden gefactureerd in ponden (GBP) met een betaaltermijn van een maand. De orders worden gemiddeld een tot twee maanden voor levering geplaatst. A heeft als beleid dat het hieruit voortvloeiende valutarisico wordt afgedekt door middel van valutatermijncontracten op het moment dat de orders worden geplaatst. De voor dit doel afgesloten valutatermijncontracten worden vastgelegd in de administratie. De reële waarde (en kostprijs) van de valutatermijncontracten op het moment van afsluiten is nihil. De transactiekosten voor het afsluiten van de valutatermijncontracten worden verwaarloosbaar geacht en worden bij afsluiten van het contract direct ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

De valutatermijncontracten zijn bedoeld om het risico van de variabiliteit van de te ontvangen kasstromen af te dekken. De omvang en looptijd van de valutatermijncontracten komen overeen met de omvang en verwachte betalingstermijnen van de afgesloten verkooporders. Derhalve worden de afgesloten valutatermijncontracten als zeer effectief aangemerkt (dit zal voorts in ieder geval op iedere balansdatum beoordeeld moeten worden).

In dat geval kan de generieke hedgedocumentatie er als volgt uitzien:

Algemene hedgestrategie

Strategie is om het valutarisico op afgesloten verkooporders in GBP volledig af te dekken. Daartoe worden valutatermijncontracten afgesloten waarbij GBP worden verkocht in ruil voor euro's tegen een vaste koers.

Doelstelling risicomanagement

De doelstelling is om niet bloot te staan aan het risico van de variabiliteit van de te ontvangen kasstromen uit hoofde van verkopen in GBP. Op grond van deze doelstellingen dienen elke periode de afgesloten verkooporders in GBP te worden afgedekt door middel van valutatermijncontracten.

Soort hedgerelatie

Kasstroomhedge: afdekking van het risico van de variabiliteit van de te ontvangen kasstromen.

Toegepast hedge-accountingmodel

Kostprijs-hedge-accounting

Aard van het afgedekte risico

Het risico van de variabiliteit van de te betalen kasstromen (valutarisico).

Verwachte effectiviteit

De omvang en looptijd van de valutatermijncontracten komen overeen met de omvang en verwachte betalingstermijnen van de afgesloten verkooporders. Derhalve worden de afgesloten valutatermijncontracten als zeer effectief aangemerkt.

Identificatie van afgedekte positie

De per periode afgesloten verkooporders in GBP worden vastgelegd in de verkoopadministratie, inclusief de verwachte leverdatum en betalingstermijn. Wijzigingen in omvang en/of verwachte leverdatum en betalingstermijn (inclusief annuleringen) worden eveneens vastgelegd. Op deze wijze blijkt uit de verkoopadministratie steeds de per periode te verwachten kasstroom in GBP uit hoofde van afgesloten, maar nog niet uitgeleverde verkooporders. De per periode te verwachten kasstroom in GBP uit hoofde van uitgeleverde verkooporders blijkt uit de debiteurenadministratie.

Identificatie van hedginginstrumenten

De omvang en looptijd van de af te sluiten valutatermijncontracten worden bepaald overeenkomstig de omvang en verwachte betalingstermijnen van de afgesloten verkooporders. Van de per periode afgesloten valutatermijncontracten worden de volgende gegevens vastgelegd in de administratie:

- afsluitdatum;
- tegenpartij en contractnummer;
- omvang in GBP;
- termijnkoers;
- omvang in EURO;
- datum afloop.

Testen van de effectiviteit

De effectiviteit van de hedge zal aan het einde van iedere periode worden beoordeeld door het vergelijken van de kritische kenmerken van de lopende verkooporders en van de ingenomen valutatermijncontracten. Als er sprake is van een overhedge, worden eventuele verliezen als gevolg van deze overhedge direct ten laste van de winst-en-verliesrekening verwerkt.

Assurance

Aandachtspunten bij de controle van financiële instrumenten

Financiële instrumenten staan momenteel prominent in het nieuws. In de AAC Update van maart 2012 zijn we ingegaan op aankomende wijzigingen in de verslaggevingsstandaarden voor IFRS 9, specifiek met betrekking tot impairments. In dit artikel gaan we wat breder in op de controleaspecten rondom financiële instrumenten. Dit ook mede tegen de achtergrond van de in december 2011 door de IAASB uitgevaardigde International Auditing Practice Note (IAPN) 1000, *Special Considerations in Auditing Financial Instruments*.

Inzicht in gebruik van financiële instrumenten door de controlecliënt

Startpunt van de controle van financiële instrumenten is het verkrijgen van voldoende inzicht in het gebruik van financiële instrumenten door de controlecliënt. Hierbij gaat het met name om inzicht verkrijgen in zaken zoals opgenomen in tabel 1, zie pagina 18. Financiële instrumenten zijn er in alle vormen en maten, maar veelvoorkomende financiële instrumenten zijn een interest rate swap, die bijvoorbeeld een woningbouwcorporatie gebruikt om het risico van een rentestijging op leningen met een variabele rente af te dekken, of een pensioenfonds dat zich juist in zal dekken tegen het risico van een rentedaling in relatie tot de pensioenvoorzieningen. Een ander voorbeeld is een Fx (valuta) swap, waarmee bijvoorbeeld een fabriek die gedwongen is om grondstoffen in vreemde valuta in te kopen zich in kan dekken tegen fluctuaties in die vreemde valuta ten opzichte van de eigen valuta.

De antwoorden op de vragen uit tabel 1 (pag. 18) en eventuele aanvullende vragen zijn noodzakelijk om een risico-inschatting te kunnen maken en vervolgens daar een controleaanpak op te baseren.

Identificeren van risico's rondom financiële instrumenten

Mede afhankelijk van de aard en omvang van de activiteiten van de controlecliënt wordt op basis van het inzicht in het gebruik van financiële instrumenten een

inschatting gemaakt van de risico's van een afwijking van materieel belang. Een belangrijk element hierbij is het verkrijgen van inzicht in de inschatting van dergelijke risico's qua significantie en waarschijnlijkheid door de controlecliënt zelf en de genomen maatregelen hierop. Het controleteam beoordeelt dit en toetst dit aan haar eigen risicoanalyse. Hierbij wordt tevens een inschatting gemaakt van de significantie van risico's en of er frauderisico's te onderscheiden zijn. Gedurende het verdere verloop van de controle stelt het controleteam waar nodig deze risico-inschatting bij, evenals de daaruit voortvloeiende controleaanpak. In relatie tot de controle van financiële instrumenten kunnen dergelijke risico's betrekking hebben op bijvoorbeeld:

- Autorisatie voor aangaan contracten -> worden contracten alleen aangegaan door daartoe bevoegde personen en passen deze binnen het treasury-beleid?
- Functiescheiding -> is er adequate functiescheiding tussen front office en back office op de treasury-afdeling?
- Toezicht door directie en/of Raad van Commissarissen -> is de directie en/of Raad van Commissarissen voldoende kritisch op de treasury-afdeling voor wat betreft het risicobeleid en de daartoe genomen maatregelen en heeft men voldoende kennis om dit toezicht uit te kunnen voeren?
- Aansluiting opgaven van derden met desbetreffende rapportagesystemen -> is het overzicht van gebruik van financiële instrumenten juist en volledig?
- Waardering -> worden de financiële instrumenten op de juiste manier gewaardeerd in de jaarrekening?
- Hedge effectiviteit -> is de hedge documentatie voldoende om vast te kunnen stellen dat de hedges effectief zijn?
- Presentatie in de jaarrekening -> is naast de waardering ook de toelichting van financiële instrumenten in overeenstemming met RJ 290/IAS32/39?
- (Overige) schattingen van management -> zijn dergelijke schattingen redelijk, conform COS 540 *De controle van schattingen, met inbegrip van schattingen van reële waarde, alsmede van de toelichtingen daarop*
- Waarborgen rondom inzet van experts en/of tussenpersonen door de controlecliënt -> los van mogelijke frauderisico's bij een dergelijke inzet zal

het controleteam op basis van COS 500 Controle-informatie moeten nagaan of en in hoeverre er gebruik kan worden gemaakt van een door het management ingeschakelde deskundige

Controls rondom financiële instrumenten en overwegingen om controls al dan niet te testen

Het controleteam verwerft inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle van de financiële instrumenten. Van primair belang hierbij is de complexiteit en omvang van het gebruik van financiële instrumenten in relatie tot de rest van de operaties. Daar waar relatief eenvoudige financiële instrumenten van geringe betekenis op het totaal worden ingezet, zal een controleteam wellicht besluiten om de controle volledig gegevensgericht in te steken. Echter, in de praktijk zullen één of meerdere beweringen (assertions) met betrekking tot financiële instrumenten al snel als risico, dan wel significant risico worden geduid. Bij significante risico's ten aanzien van bepaalde beweringen zal op basis van COS 315 *Het onderkennen en inschatten van de risico's van een afwijking van materieel belang door middel van het verwerven van inzicht in de entiteit en haar omgeving* dan op zijn minst naar de opzet en het bestaan van

de relevante interne beheersingsmaatregelen moeten worden gekeken. Dit omvat tevens het toezicht door de Raad van Commissarissen op financiële risico's die samenhangen met financiële instrumenten, bijvoorbeeld in de vorm van een actueel treasury-statuut in samenhang met regelmatig overleg van de Raad van Commissarissen met de betrokken functionarissen van de controlecliënt omtrent inzet en gebruik van dergelijke financiële instrumenten.

Daarbij verdient inzicht in de van toepassing zijnde informatiesystemen ook aandacht, al dan niet gebruikmakend van inzet van de IT audit experts. Vervolgens maakt het controleteam een afweging of er een systeemgerichte dan wel een gegevensgerichte controleaanpak wordt gehanteerd. Bij een systeemgerichte controleaanpak dient het testwerk tijdens de interim-periode te worden uitgebreid naar de situatie per einde controleperiode. Eventuele geconstateerde gebreken in de interne beheersing worden aan management en Raad van Commissarissen gerapporteerd. Denk hierbij ook aan juiste toepassing van COS 265 *Het communiceren van tekortkomingen in de interne beheersing aan degenen belast met governance en management*.

Tabel 1

Inzichtsaspecten rondom het gebruik van financiële instrumenten	
•	Met welke doelstelling heeft de controlecliënt financiële instrumenten aangekocht?
•	Hoe past deze doelstelling in de algemene bedrijfsstrategie, het verdienmodel, de industrie waarin de cliënt opereert etc.?
•	Wordt er hedge accounting toegepast en wat zijn de overige relevante aspecten met betrekking tot van toepassing zijnde financiële verslaggevingsgrondslagen, mede afhankelijk van of de jaarrekening wordt opgesteld onder RJ of IFRS?
•	Gaat het om relatief simpele financiële instrumenten of om meer complexe producten?
•	Met welke partijen worden transacties aangegaan en gebeurt dit direct door de controlecliënt of met behulp van tussenpersonen?
•	Welke afdelingen en personen zijn betrokken in het proces van aankopen van een financieel instrument tot en met verwerking in de jaarrekening?
•	Welke informatiesystemen worden hierbij gebruikt?
•	Is er een adequate functiescheiding aanwezig?
•	Vindt er een adequate vastlegging plaats van de afgesloten contracten, inclusief bijbehorende raamovereenkomsten (zogenaamde ISDA's, van de International Swaps and Derivatives Association, die als voorwaarde gelden voor de controlecliënt om te mogen handelen in financiële instrumenten en vaak belangrijke contractvoorwaarden bevatten), eventuele Credit Support Annex ("CSA") en de belangrijkste kenmerken daaruit; Denk hierbij aan zogenaamde 'margin calls' ¹), eventuele 'break clauses/termination clauses' en/of dekking van onderpand.
•	Worden de aangekochte financiële instrumenten en bijbehorende contractvoorwaarden adequaat meegewogen in het bepalen van liquiditeits-, kasstroom-, krediet- en marktrisico's?
•	Hoe is de controleomgeving ingericht; wat is de mate van betrokkenheid van de directie, eventuele toezichthouder(s) en/of interne accountantsdienst in het hele proces rondom financiële instrumenten?

¹ Verzoek van een verstrekker van financiële instrumenten aan een controlecliënt om storting van meer zekerheden (geld) om uitstaande posities af te dekken.

Bij een systeemgerichte controleaanpak dient het testwerk tijdens de interimperiode te worden uitgebreid naar de situatie per einde controleperiode.

Gegevensgerichte werkzaamheden en inschakeling van specialisten

De mate van gegevensgerichte werkzaamheden is mede afhankelijk van de gekozen controleaanpak. In de praktijk zal vaak gekozen worden om specialisten in te zetten op dit deel van de controle van de financiële instrumenten. Specialisten zullen vaak ingezet worden bij de controle van de waardering van de instrumenten en beoordeling van onderliggende contracten inclusief aanwezigheid van mogelijke margin calls. Daarnaast kunnen specialisten ook worden ingezet ten aanzien van het controleren van de hedge documentatie op individueel of op portefeuilleniveau, op basis van vergelijking van kritische termen tussen het financiële instrument en de onderliggende positie of anders, mede afhankelijk van of de controlecliënt op basis van RJ of IFRS rapporteert. Tot slot kunnen specialisten ook worden ingeschakeld bij de beoordeling of de conceptjaarrekening voldoet aan RJ290/IAS 32/39. Het inzetten van dergelijke specialisten kan zeer verstandig zijn, maar vraagt wel om een zeer zorgvuldige samenwerking. Conform COS 620 *Gebruikmaken van de werkzaamheden van een door de accountant ingeschakelde deskundige* dient hierbij aandacht te worden besteed aan de volgende aspecten:

- Het delen van de eerdergenoemde risico-inschattingen, de context waarin de samenwerking wordt ingezet en wellicht opnieuw beoordelen van deze risico's (zijn alle risico's onderkend?)
- Vaststellen en vastleggen in het dossier dat de specialisten beschikken over competentie, capaciteit en objectiviteit die noodzakelijk zijn voor de gevraagde inzet in de controle en daarmee tevens inzicht geven in de deskundigheid van de specialist
- Het maken van concrete afspraken aangaande timing van de uit te voeren werkzaamheden, mate en diepgang hiervan en structuur van de rapportage van de specialist aan het controleteam
- Bewaken van de voortgang van de inzet van de specialisten en aard van eventuele conceptbevindingen
- Vastleggen van het resultaat van de inzet van de specialisten en hoe dit past in de algehele controleaanpak en het totale beeld van alle controlebevindingen

In de praktijk leidt dit toch nog wel eens tot problemen. Hierbij kan worden gedacht aan een te ruime omschrijving van verrichte werkzaamheden en bevindingen daaruit, maar ook onduidelijkheid ten aanzien van rollen en verantwoordelijkheden. Een controledossier met alleen een rapportage van een specialist ter onderbouwing van uitgevoerde controlewerkzaamheden zal haast per definitie tekortschieten. In het dossier zal minimaal een vastlegging door het controleteam moeten plaatsvinden met betrekking tot de planning van de inzet van de specialist en de aan de specialist verstuurd instructies alsmede een vastlegging van de beoordeling van het rapport van de specialist voor wat betreft verrichte werkzaamheden en de hieruit voortvloeiende bevindingen en de impact hiervan op de additionele werkzaamheden welke door het controleteam moeten worden verricht. Voorbeelden van zelfstandige werkzaamheden door het controleteam kunnen zijn het vaststellen van juiste en volledige vastleggingen van de financiële instrumenten in het informatiesysteem, aansluiting van de subadministratie met het grootboek en jaarrekening inclusief toelichtingen hierbij, vaststellen dat de verkregen controle-informatie uiteindelijk voldoende en geschikt is, etc. Kortom, uit het dossier moet duidelijk blijken dat ondanks de inzet van specialisten, de regie van de controle van financiële instrumenten van start tot finish bij het controleteam heeft gelegen. Zie het kader voor een concreet voorbeeld over deze samenwerking.

De uiteindelijke doelstelling is dat de tekenend accountant de eindverantwoordelijkheid draagt voor de totale controle. Derhalve dient onomstotelijk uit het auditdossier te blijken hoe de specialisten zijn ingeschakeld in relatie tot de totale controleaanpak en wat er met hun bevindingen is gedaan.

Waarderingsaspecten

Bij financiële instellingen zal de waardering van financiële instrumenten veel aandacht verdienen. Hierbij moet worden gedacht aan bijvoorbeeld het onderscheid in level 1, 2 en 3 indien de waarderingsgrondslag reële waarde is, onder IFRS, waarbij ook vaak waarderingspecialisten zullen worden ingezet in de controle. Bij niet-financiële instellingen kan het heel goed zijn dat de waardering een stuk eenvoudiger is, maar blijven er aandachtspunten, zoals controle op het correct toepassen van hedge accounting, vaststellen of de hedge effectiviteit juist is bepaald en of eventuele ineffectiviteit juist is verwerkt in de resultatenrekening. Ook in die situatie zijn er wel degelijk zaken om in de gaten te houden, zoals bijvoorbeeld de waardering van financiële instrumenten waarbij er geschreven opties worden gebruikt door de controlecliënt. Als dit per saldo ontvangen premies zijn, dan kwalificeren die volgens RJ 290.605 in principe niet als hedge instrument en wordt de waardering hoogstwaarschijnlijk anders dan voor instrumenten die wel als hedge instrument worden gebruikt, mede afhankelijk van de van toepassing zijnde waarderingsgrondslag. Ook bij

geconstateerde ineffectiviteit in een hedge relatie kan inzet van een specialist bij waardering van dergelijke ineffectiviteit nodig zijn in de controle van de geboekte last in de resultatenrekening. Vaak zal de controlecliënt een waardering van de desbetreffende bank ontvangen, maar in het kader van de controle lijkt het raadzaam om in ieder geval voor materiële posten een onafhankelijke toetsing van die waardering uit te laten voeren door een specialist. Een dergelijke waardering is namelijk lang niet altijd eenduidig. Zo kan het zijn dat er verschillende curves dienen te worden gebruikt, afhankelijk van of er wel of geen onderpand is overeengekomen in de transacties en kan er een verschil ontstaan door wel of geen rekening te houden met opgelopen rente.

Werkzaamheden ten aanzien van presentatie en toelichtingsvereisten in de jaarrekening

De presentatie en toelichting van financiële instrumenten krijgt meer en meer aandacht.

Zeker waar er sprake is van hedge accounting is het van belang voor de gebruiker van de jaarrekening om toch voldoende inzicht te krijgen in welke instrumenten er zijn gekocht, met welk doel, welke posities er worden afgedekt en vooral wat de risico's zijn die daarmee zijn verbonden. Denk hierbij vooral aan:

- toelichting waarderingsgrondslagen, met of zonder toepassen van hedge accounting
- juiste en volledige verwerking van mogelijke ineffectiviteit door de resultatenrekening bij toepassing van hedge accounting
- toelichting van afwijkende marktwaarden, in het geval er kostprijs hedge accounting wordt toegepast of indien de financiële instrumenten als algemene waarderingsgrondslag op kostprijs worden gewaardeerd, zoals toegestaan onder RJ 290 (IFRS altijd fair value)
- liquiditeitsrisico's -> heeft de controlecliënt liquide middelen moeten blokkeren uit hoofde van margin calls of bevindt het zich in een situatie die daar dichtbij komt; wat zijn de gevolgen van een rentewijziging van 1%
- kredietrisico's -> is de controlecliënt financiële transacties aangegaan met instellingen die als gevolg van omstandigheden als minder kredietwaardig dienen te worden beschouwd en
- concentratierisico -> is er sprake van significante oververtegenwoordiging van één of enkele partijen waarmee de financiële transacties zijn aangegaan.

Het is voor de gebruiker van de jaarrekening van belang om voldoende inzicht te krijgen in welke instrumenten er zijn gekocht, met welk doel, welke posities er worden afgedekt en vooral wat de risico's zijn die daarmee zijn verbonden.

Sluitstuk van de controle

De controle wordt afgesloten met het verkrijgen van een bevestiging van het management van de controlecliënt dat alle relevante informatie met het controleteam is gedeeld, en dat specifieke zaken worden bevestigd met betrekking tot de verslaggeving van financiële instrumenten, zoals:

- de effectiviteit van de hedges bij toepassen van hedge accounting, alsmede het voldoen aan de hedge documentatievereisten;
- juistheid en volledigheid van de toelichting met betrekking tot financiële instrumenten, inclusief gerelateerde risico's;
- adequaatheid van overige relevante schattingen van management in relatie tot de financiële instrumenten.

Voorbeeld: samenwerking controleteam en specialist:

Stel dat door het controleteam aan de specialist wordt gevraagd om vast te stellen dat er door de controlecliënt wordt voldaan aan RJ 290. De controlecliënt is een niet-financiële instelling die kostprijs hedge accounting toepast en gebruikmaakt van interest rate swaps met een lange termijn om de kasstroomrisico's vanuit variabele rente op langlopende leningen af te dekken. Bij het bepalen van de effectiviteit van de hedge worden ook kasstromen uit toekomstige leningen betrokken. De specialist zal onder andere vaststellen dat de hedge relatie effectief is voor deze toekomstige kasstromen als deze *zeer waarschijnlijk* zijn. Echter, het controleren van het feit of deze toekomstige kasstromen zeer waarschijnlijk zijn vereist een grote mate van kennis en ervaring van de controlecliënt, haar omgeving en het onderliggende businessmodel en bijhorende financieringsstructuur. Logischerwijs zal een ingehuurde specialist hier veel minder van weten dan het controleteam die ook de controle op de overige elementen uit de jaarrekening uitvoert. Derhalve zal de specialist zeer duidelijk aan moeten geven dat de "zeer waarschijnlijkheid" van de toekomstige kasstromen een aanneme is, die door het controleteam nader wordt gecontroleerd en vastgelegd in het dossier.

Tenslotte rapporteert het controleteam de belangrijkste bevindingen uit de controle aan het management en Raad van Commissarissen middels het accountantsverslag en gebruikt de meest recent verkregen inzichten weer bij het komen tot het controleplan voor het nieuwe jaar, waarmee de cirkel van de accountantscontrole weer rond is.

drs. E.J. de Weerd RA

Overheid en non-profit

Wetsvoorstel Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in de sector onderwijs

---

De stand van zaken

Het wetsvoorstel

Op 14 januari 2011 is bij de Tweede Kamer het wetsvoorstel Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingediend door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De WNT beoogt de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens (Wopt) te vervangen. Het wetsvoorstel is in december 2011 aangenomen door de Tweede Kamer. In dit artikel wordt ingegaan op de WNT voor de sector onderwijs.

Beloningsmaxima en maximale ontslagvergoeding

De WNT regelt niet alleen de openbaarmaking van topinkomens in de publieke en semipublieke sector, zoals nu de Wopt, maar stelt ook maxima aan de hoogte van die inkomens en tevens aan de ontslagvergoedingen.

Het wetsvoorstel kent drie beloningsregimes.

Het eerste beloningsregime geldt voor de publieke sector en voor semipublieke instellingen als het onderwijs, de publieke omroep, drinkwaterbedrijven, de zorgsector en woningbouwcorporaties.

In het eerste regime mag de bezoldiging van topfunctionarissen in een boekjaar niet uitstijgen boven een beloningsmaximum, gebaseerd op 130 procent van het brutosalair van een minister. Dit komt neer op een bedrag van € 187.340 (peildatum 1 januari 2011) aan beloning, vermeerderd met componenten voor een gemaximeerde onkostenvergoeding (€ 7.559) en het werkgeversdeel van het pensioen (€ 28.767). Maximaal in totaal dus € 223.666. De ontslagvergoeding wordt in overeenstemming met het regeerakkoord, gemaximeerd op € 75.000. Voorts mogen er geen winstdelingen, bonusbetalingen of andere vormen van variabele beloning worden overeengekomen, tenzij dit bij algemene maatregel van bestuur wordt toegestaan.

De genoemde maxima gelden ook als de functie van topfunctionaris wordt vervuld door een functionaris die geen arbeidsovereenkomst heeft (bijvoorbeeld een

interim-directeur), mits dit in een periode van achttien maanden voor meer dan twaalf maanden het geval is. Voor leden en de voorzitters van het hoogste toezichthoudende orgaan van een rechtspersoon of instelling geldt een maximale bezoldiging van respectievelijk 5% en 7,5% van het beloningsmaximum, tenzij dit bij algemene maatregel van bestuur wordt toegestaan.

In het tweede regime mag de beloning niet uitstijgen boven de voor die sector geldende norm. Deze norm wordt door de betrokken minister vastgesteld. Dit geldt voor één sector, te weten de zorgverzekeraars. Ook voor deze sector geldt de gemaximeerde ontslagvergoeding van € 75.000.

Het derde regime houdt in dat het kabinet de beloning niet normeert.

De WNT definieert het begrip topfunctionaris voor instellingen in de semipublieke sector als de leden van de hoogste uitvoerende en toezichthoudende organen van een rechtspersoon of instelling alsmede de hoogste ondergeschikte of de leden van de groep hoogste ondergeschikten aan dat orgaan en degene of degenen belast met de dagelijkse leiding.

Sectorale beloningsmaxima

De hiervoor genoemde maxima worden genoemd in de WNT. In de WNT is de mogelijkheid opgenomen tot het vaststellen van een lager beloningsmaximum c.q. de indeling in klassen binnen een bepaalde sector. De bewindslieden van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) hebben van deze mogelijkheid gebruikgemaakt. Er zijn sectorale maximumbeloningen vastgesteld voor het onderwijs. De minister van OCW heeft de sectorale maxima op 14 december 2011 besproken met de vaste commissie van OCW. De Tweede Kamer heeft zijn steun ten aanzien hiervan uitgesproken. In de brief van 9 februari 2012 zijn de sectorale maxima door de minister van OCW aan de onderwijssectoren bekendgemaakt (tabel 1, pag. 24).

Overschrijding norm volgens WNT

Bij overschrijding van deze normen (beloning en/of ontslagvergoeding) zal het bedrag dat boven de norm is uitgekeerd als een onverschuldigde betaling worden

gezien. Dit betekent dat dit bedrag teruggevorderd kan gaan worden van de betreffende functionaris.

Openbaarmaking in de WNT

Net als momenteel bij de Wopt dient door de onderwijsinstelling ook verantwoording in de jaarrekening plaats te vinden, indien sprake is van een betaling boven de norm. Voorts wordt de melding door de onderwijsinstelling bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gehandhaafd.

De onderwijsinstelling vermeldt van iedere (gewezen) topfunctionaris de volgende gegevens van het huidige en vorige boekjaar in de jaarrekening:

- a. de naam;
- b. de beloning;
- c. de sociale verzekeringspremies;
- d. de belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen;
- e. de voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn;
- f. de functie of functies;
- g. de duur en omvang van het dienstverband in het boekjaar.

Daarnaast wordt van iedere (gewezen) topfunctionaris in de jaarrekening vermeld de in het boekjaar verrichte uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband, alsmede de naam en functie of functies die tijdens het dienstverband zijn bekleed en het jaar waarin het dienstverband is geëindigd.

Dezelfde gegevens, met uitzondering van de naam, moeten ook worden opgenomen van iedere andere medewerker van de organisatie wiens bezoldiging de maximale norm te boven gaat. Ook de ontslaguitkeringen moeten van iedere medewerker worden gemeld als deze de norm te boven gaan.

In de jaarrekening zal een betaling boven de norm als vordering op de betrokken topfunctionaris dienen te worden opgenomen. Deze vordering dient altijd afzonderlijk te worden vermeld in de toelichting.

Rol van de externe accountant

De externe accountant stelt vast dat de onderwijsinstelling bij het opmaken van de jaarrekening voldoet aan de hiervoor geschetste eisen die worden gesteld in de WNT. De externe accountant dient voorts een onverschuldigde betaling van de onderwijsinstelling aan de betreffende functionaris te melden aan het Ministerie van BZK indien een vordering op een (gewezen) topfunctionaris uit onverschuldigde betaling:

- a. niet in de jaarrekening is opgenomen, of
- b. op het tijdstip waarop de accountant zijn oordeel geeft over de jaarrekening door de betrokken topfunctionaris nog niet is terugbetaald.

Indien de jaarrekening niet de juiste en voorgeschreven gegevens bevat, meldt de accountant de ontbrekende

Tabel 1: Sectorale beloningsmaxima OCW

Sector	Bezoldigingsmaximum (niveau 2010/2011)	Bezoldigingsmaximum (niveau 2012*)
Primair onderwijs	€ 161.000	€ 162.210
Voortgezet onderwijs	€ 179.000	€ 180.346
Middelbaar beroepsonderwijs en het hoger beroepsonderwijs	€ 194.000	€ 195.459
Wetenschappelijk onderwijs (conform WNT)	€ 223.666	€ 225.348

* Indexering conform WNT-systematiek

gegevens of het ontbreken van de motivering aan het Ministerie van BZK.

Controle op de naleving van de WNT

Uit de vorige alinea blijkt dat de externe accountant een belangrijke rol speelt bij de controle op de naleving van de verantwoordingseisen van de WNT.

Voorts zullen er nog door de minister personen worden aangewezen belast met toezicht op de naleving van de wet. Belastingdienst, pensioenfondsen en verzekeraars worden verplicht op verzoek de nodige gegevens ter beschikking te stellen.

De minister kan een dwangsom opleggen aan de instelling om naleving van de wet c.q. terugbetaling van een onverschuldigde betaling van een topfunctionaris te eisen. De opgeëiste bedragen komen dan toe aan de Staat.

Overgangsregime

In de WNT zijn overgangsbepalingen opgenomen betreffende bestaande beloningsafspraken. Indien een topfunctionaris uit hoofde van de bestaande arbeidsovereenkomst meer verdient dan het wettelijk maximum, dan wordt dit voor een periode van vier jaar na de inwerkingtreding van de WNT "gedoogd". Ook een tussen partijen al overeengekomen winstdeling of bonusbetaling wordt toegestaan in de overgangperiode van vier jaar. In deze periode van vier jaar mag het salaris alleen worden verhoogd als de verhoging en de wijze waarop deze wordt berekend al voor de inwerkingtreding van de WNT is overeengekomen.

Na de overgangperiode van vier jaar zal het salaris in een periode van drie jaar moeten worden teruggebracht tot het geldende wettelijk maximum.

Ook ten aanzien van de ontslagvergoeding is sprake van een overgangsregime. Indien voor de inwerkingtreding van de WNT een ontslagvergoeding is overeengekomen, zal deze ook tot vier jaar na de inwerkingtreding van de WNT nog kunnen worden toegepast.

De minister van OCW voert echter ondanks deze overgangsbepalingen al een actief beleid ten aanzien van bovenmatige beloningen.

OCW-beleid vooruitlopend op de WNT

Voor het onderwijs is alvast vooruitlopend op de invoering van de WNT door de minister van OCW, bij brieven d.d. 14 januari 2011 en 9 februari 2012, aan alle onderwijsinstellingen meegedeeld, dat alle onderwijssectoren onder het wettelijk bezoldigingsmaximum vallen (€ 223.666 niveau 2010/2011, € 225.348 niveau 2012). De minister zal dit bedrag als voorlopig maximum hanteren en alle nieuwe benoemingen en herbenoemingen hierop toetsen.

De minister geeft verder in genoemde brief aan het onacceptabel te vinden dat bestuurders die nu al boven het bezoldigingsmaximum verdienen, verdere salarisstijgingen ontvangen. Dit is in feite een bevrozing van verdere salarisgroei boven de norm. Dit betekent dat de minister zal overgaan tot het terugvorderen van salarisstijgingen boven het toekomstige wettelijke maximum bij de onderwijsinstelling. Dit beleid wordt ook in 2012 toegepast.

Inwerkingtreding

De WNT ligt nu in de Eerste Kamer. Er wordt een inwerkingtreding beoogd per 1 januari 2013. Inmiddels heeft de Eerste Kamer op 8 februari 2012 voor de eerste keer gebruikgemaakt van de mogelijkheid rechtstreeks voorlichting te vragen aan de Raad van State over een wetsvoorstel. Als reden wordt aangegeven dat het wetsvoorstel bij de behandeling in de Tweede Kamer vaak is geamendeerd en het wetsvoorstel tevens door de regering is gewijzigd.

De Raad van State is daarom gevraagd de gevolgen van deze wijzigingen voor het wetsvoorstel nader te toetsen. Hierbij gaat het vooral om de criteria consistentie, samenhang, rechtmatigheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid. Bijvoorbeeld in hoeverre het juridisch houdbaar is dat bestaande arbeidsovereenkomsten bij wet worden aangepast?

De waarnemend vicepresident van de Raad van State heeft op 9 mei 2012 een brief gestuurd aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. In deze brief staan onder meer de volgende opmerkingen.

Het wetsvoorstel gaat zich door de wijzigingen (de aangenomen amendementen in de Tweede Kamer) meer en indringender dan in de oorspronkelijk opzet het geval was, uitstreken over private organisaties. Hierdoor neemt de spanning toe tussen de reikwijdte van het wetsvoorstel en de suggestie in het opschrift en de considerans dat het wetsvoorstel alleen zou zijn op organisaties in publieke en semipublieke sectoren.

Ook wordt opgemerkt dat inmenging in eigendomsrechten is toegestaan, indien hiermee een algemeen belang wordt gediend en de inmenging proportioneel is, dat wil zeggen dat geen persoonlijke en onevenredige zware last aan de betrokkene is opgelegd. Voor de vaststelling of een inmenging proportioneel is, moet worden bezien hoe de belangenafweging ('fair balance') is verricht.

Kortom, de Eerste Kamer zal deze punten meenemen bij de behandeling van het wetsvoorstel. Het is nog afwachten wanneer het wetsvoorstel zal worden aangenomen en of de beoogde datum van inwerkingtreding per 1 januari 2013 wordt gehaald.

Op het moment van schrijven van deze publicatie, mei 2012, is dit de huidige stand van zaken rondom de WNT. Tot de inwerkingtreding van de WNT gelden de verplichtingen van de Wopt.

mr. Willeke Franken
drs André van Vliet RA

Van renterisico naar liquiditeitsrisico

Rentederivaten zijn instrumenten die in veel instellingen worden gebruikt om renterisico af te dekken. De laatste maanden is er veel publiciteit geweest rondom het gebruik van derivaten bij met name woningcorporaties. In dit artikel geven we een beschrijving van één van het meest gebruikte en eenvoudigste rentederivaat; het interest rate swap contract. Verder zullen we laten zien hoe rentederivaten kunnen leiden tot kredietrisico en liquiditeitsrisico.

Achtergrond

Op het moment dat een woningcorporatie een financieringsbehoefte heeft (bijvoorbeeld ontstaan vanuit bouwplannen) die niet uit eigen middelen kan worden opvangen, wordt er doorgaans financiering aangetrokken bij één of meerdere banken. Meestal is dit een financiering met een variabele rente. Voor Nederlandse woningcorporaties is deze rente meestal gebaseerd op een geldmarktrente (zoals Euribor) met een looptijd van drie of zes maanden.

Na het aantrekken van een lening met variabele rente loopt een woningcorporatie renterisico. Immers, als de geldmarktrente stijgt, dienen er onder de lening hogere rentebetalingen plaats te vinden. Aan de andere kant, als de geldmarktrente daalt, dan zijn de rentelasten als gevolg van de lening met een variabele rente lager.

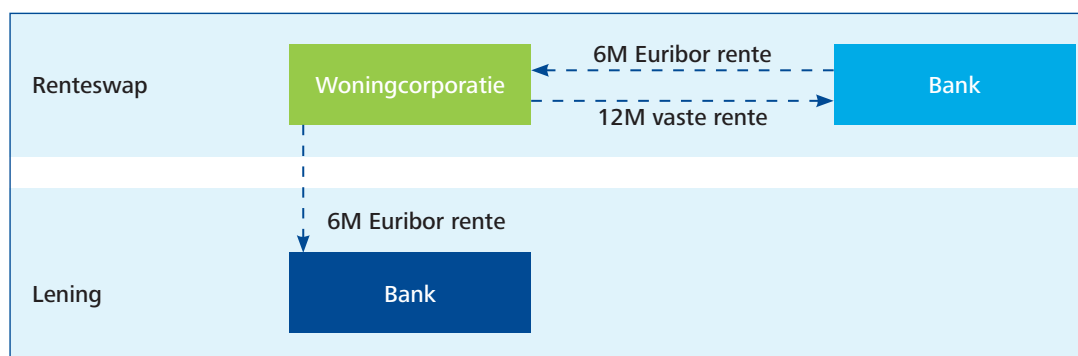
Er zijn verschillende mogelijkheden om dit renterisico af te dekken middels rentederivaten. Veel gebruikte voorbeelden van rentederivaten zijn de interest rate swap (IRS) en de interest rate cap (CAP). Deze twee typen rentederivaten worden afgesloten tussen de woningcorporatie en een bank en worden niet verhandeld op een beurs. Daarom worden deze derivaten ook aangeduid als over-the-counter ('OTC') derivaten.

Onder een IRS kan de woningcorporatie ervoor kiezen om een variabele rentekasstroom (die bijvoorbeeld betaald dient te worden uit hoofde van de lening met een variabele rente) te ontvangen in ruil voor rentekasstroom op basis van een vaste rente. Deze vaste rente wordt door de bank bij aanvang van het contract dusdanig bepaald dat de marktwaarde van het IRS-contract bij aangaan nagenoeg nihil is. Hierdoor kan een IRS-contract worden aangegaan zonder dat er bij aanvang van het contract een betaling dient plaats te vinden. Overigens kan het IRS-contract bij een andere financiële instelling worden afgesloten dan enkel bij de partij waarvan de financiering is verkregen.

De combinatie van een IRS met een lening met een variabele rente zorgt ervoor dat de woningcorporatie niet langer blootstaat aan renterisico (mits de karakteristieken van de lening en de IRS exact op elkaar aansluiten).

Onder een CAP-contract vindt er enkel een uitbetaling plaats vanuit de bank aan de woningcorporatie als de geldmarktrente boven een vooraf bepaald plafond

Figuur 1

uitkomt. De combinatie van een CAP-contract en een lening met een variabele rente zorgt ervoor dat een woningcorporatie de potentiële rentelasten maximeert, terwijl ze nog wel kan 'profiteren' van een lage geldmarktrente. Een CAP-contract is een renteoptie; het contract zorgt immers enkel voor een uitbetaling als de geldmarktrente boven een vooraf bepaald plafond uitkomt. Om zo'n CAP-contract af te sluiten, dient de woningcorporatie een optiepremie te voldoen (dan wel bij aanvang van het contract, dan wel periodiek gedurende de looptijd van het contract). Hoe lager het afgesloten plafond, hoe hoger dit bedrag zal zijn.

Naast deze twee veelvoorkomende rentederivaten zijn er nog tal van andere rentederivaten af te sluiten. Echter, voor dit artikel zullen we ons met name richten op het gebruik van IRS-contracten bij woningcorporaties.

Risicomanagementbeleid

Het aantrekken van financiering en afsluiten van rentederivaten is veelal belegd bij een treasuryfunctie. Hoewel corporaties niet aan de wet Fido hoeven te voldoen, geeft de de wet Fido¹ wel een goed bruikbare definitie voor de treasuryfunctie en definieert de treasuryfunctie als volgt: *"het sturen en beheersen van, het verantwoord over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's"*.

De wijze waarop er invulling gegeven wordt aan de treasuryfunctie staat doorgaans beschreven in het treasurystatuut. In dit artikel willen we geen volledig overzicht geven van de inhoud van een treasurystatuut. Echter, een stukje achtergrond is wel belangrijk om weer te geven. Een treasurystatuut geeft onder andere een beschrijving van het risico dat een corporatie bereid is te lopen en wat de doelstelling is van de treasuryfunctie. Daarnaast worden er bijvoorbeeld richtlijnen weergegeven rondom gewenste tegenpartijen (bijvoorbeeld een credit rating van ten minste AA-), autorisaties voor transacties en wijze van hedge accounting². Ook wordt veelal een overzicht gegeven van de soorten derivaten waarvan de treasuryfunctie gebruik mag maken.

Overigens, bij het aangaan van een lening met een variabele rente vereisen banken veelal dat een gedeelte van het resulterende renterisico (bijvoorbeeld 75%) door de geldnemer middels rentederivaten wordt afgedekt. Hierbij moet met de invulling van de treasuryfunctie rekening worden gehouden.

Marktwaaardeontwikkelingen

Renteveranderingen die optreden vanaf het moment van afsluiten van een IRS-contract zorgen ervoor dat een IRS-contract een marktwaaarde (of reële waarde)

krijgt. Onder reële waarde ('fair value') wordt verstaan het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen, die onafhankelijk zijn (RJ 120.204).

Zoals eerder genoemd heeft een IRS-contract bij aangaan van de transactie een marktwaaarde van nagenoeg nul. De vaste rente in het IRS-contract wordt dusdanig bepaald dat de contante waarde van alle verwachte variabele kasstromen exact gelijk is aan de contante waarde van alle vaste kasstromen gedurende de looptijd van het IRS-contract. Of versimpeld; de vaste rente wordt zodanig gekozen dat die ongeveer het gewogen gemiddelde van alle variabele rentes over de looptijd van het contract weerspiegelt.

Je kunt de marktwaaarde van een IRS contract dus interpreteren als het verschil tussen de contante waarde van alle verwachte ontvangsten en de contante waarde van alle verwachte betalingen onder zo'n IRS-contract. Deze definitie laat zich goed illustreren met het volgende voorbeeld:

Stel een corporatie heeft een IRS-contract afgesloten met een hoofdsom van EUR 10 mln, met een looptijd van 10 jaar waaronder de corporatie een vaste rente van 3% moet betalen.

Eén dag na afsluiten van het IRS-contract daalt de rente voor een 10-jarige swap naar 2%. Op dat moment zou de corporatie dus in staat zijn om een nagenoeg vergelijkbaar IRS-contract af te sluiten met een lagere vaste rente. Dat betekent dat het huidige contract (met een vaste rente van 3%) dus een negatieve marktwaaarde heeft.

Middels de volgende simpele vuistregel kan, in geval van lage rentestanden, de marktwaaarde worden benaderd voor de meeste simpele vorm van IRS-contracten:

(marktrente – contractrente)* resterende looptijd * uitstaande hoofdsom.

In ons voorbeeld wordt dit dan: (2%-3%) * 10 jaar * 10 mln = - 1 mln.

Oftewel, de contante waarde van de ontvangsten van de corporatie onder dit IRS-contract is zo'n 1 miljoen lager dan de contante waarde van de betalingen van de corporatie onder dit IRS-contract.

Van renterisico naar liquiditeitsrisico

Een IRS-contract is een overeenkomst tussen twee partijen. Dit betekent dat gedurende de looptijd van een IRS-contract de mogelijkheid bestaat dat één van beide partijen niet langer in staat is aan zijn betalingsverplichtingen te voldoen. Kortom, er ontstaat tegenpartijrisico (kredietrisico). De wijze waarop kredietrisico resulterend uit derivatencontracten kan worden gemitigeerd, verschilt van de wijze waarop

¹ Financiering decentrale overheden

² Hedge accounting beschrijft de wijze waarop financiële instrumenten die gebruikt worden om risico's af te dekken (zoals een IRS in combinatie met een lening van een variabele rente) in de jaarrekening worden gepresenteerd.

kredietrisico wordt gemitigeerd dat resulteert uit leningen.

Bij het aangaan van een lening zal de geldverstrekker over het algemeen onderpand verlangen; dit om enig tegenpartijrisico te kunnen beheersen. Immers, indien de geldnemer niet in staat is aan zijn verplichtingen uit hoofde van de geldlening te voldoen, zal het onderpand ervoor zorgen dat het mogelijke verlies voor de geldverstrekker beperkt wordt. In het geval van leningen aan corporaties wordt deze dekking voor een deel ingevuld door de borging die vanuit het WSW wordt verkregen. Daarnaast trekken corporaties ook niet-geborgde leningen aan. Voor deze leningen zullen de corporaties zelf voor onderpand moeten zorgen. Indien naast een lening tevens een derivaat wordt afgesloten, dan heeft de WSW-borging geen betrekking op het derivaat.

Alvorens een bank een derivatentransactie aangaat met een corporatie wordt er over het algemeen eerst een raamwerkovereenkomst gesloten. Middels zo'n raamwerkovereenkomst (zoals een ISDA-overeenkomst) worden er algemene afspraken gemaakt die doorgaans betrekking hebben op alle derivatencontracten die worden gesloten tussen de bank en de corporatie. De afspraken beschrijven bijvoorbeeld wat er met de derivatencontracten zal gebeuren op het moment dat een corporatie wordt overgenomen en of netting van contracten is toegestaan (onder netting van contracten wordt verstaan dat het kredietrisico naar een tegenpartij wordt bepaald op basis van de totale marktwaarde van alle derivaten (door zowel de positieve als de negatieve marktwaarde bij elkaar op te tellen). Een speciale bijlage (de Credit Support Annex, 'CSA') bij zo'n raamwerkovereenkomst beschrijft de afspraken rondom onderpand. Deze paragraaf beschrijft bijvoorbeeld wanneer de partijen onderpand dienen te storten (meestal is dit het geval wanneer de marktwaarde van het contract een bepaald niveau (threshold) heeft bereikt), welke type onderpand er gestort mag worden (bijvoorbeeld contant geld of zeer liquide en kredietwaardige obligaties), hoe vaak er opnieuw bepaald wordt of er onderpand gestort of vrijgegeven moet worden (dagelijks, wekelijks, maandelijks) en welke vergoeding er op het gestorte onderpand wordt verstrekt.

Indien de marktwaarde van het contract aanleiding geeft tot het storten van onderpand, dan ontvangt de partij die moet betalen een zogeheten 'margin call'. Aan zo'n margin call dient binnen enkele werkdagen gehoor gegeven te zijn. Als dit niet gebeurt, kan het zijn dat het contract wordt beëindigd in welk geval de volledige marktwaarde dient te worden afgerekend. Dit betekent dus dat een partij over voldoende middelen moet beschikken om zo'n margin call te kunnen opvolgen. Het risico dat dit met zich meebrengt is het zogeheten liquiditeitsrisico.

Onderpand

Een voorbeeld van zo'n onderpandafpraak kan

zijn dat de bank onderpand moet storten indien de marktwaarde voor de bank een negatieve waarde bereikt van meer dan EUR 50 miljoen en dat de corporatie onderpand dient te storten indien de marktwaarde voor de corporatie een negatieve waarde bereikt van meer dan EUR 10 miljoen. Als onderpand wordt in dit voorbeeld enkel cash in EUR geaccepteerd en elke week wordt opnieuw bekeken of het gestorte onderpand nog voldoet. Additionele stortingen zijn altijd een meervoud van EUR 5 miljoen.

Welke afspraken er tussen beide partijen gemaakt worden rondom het storten van onderpand is volledig onderhevig aan onderhandelingen. Zo zou bijvoorbeeld een additionele storting kunnen worden verlaagd in het geval dat de frequentie van berekeningen zal afnemen (in plaats van 5 miljoen additionele storting bij wekelijkse berekeningen kan er bijvoorbeeld gekozen worden voor 1 miljoen additionele storting bij maandelijks berekeningen). Een andere mogelijkheid is dat de threshold voor één van de partijen wordt verhoogd, maar dat dan ook de frequentie van de berekeningen wordt verhoogd.

Omdat dit soort afspraken specifiek is voor de twee tegenpartijen, zal er ook met elke derivatentegenpartij een andere samenstelling van de afspraken worden bereikt. Om het risico van een portefeuille van derivaten goed te kunnen beoordelen, is volledig inzicht en begrip van al dit soort contracten en afspraken cruciaal.

Alternatief

Regelgeving voor banken is aan het veranderen en ook de eisen (en verwachtingen) rondom risicomanagement worden steeds strenger. Daarnaast worden ook de kapitaalseisen voor banken aangetrokken en dienen banken voor hun leningenportefeuille dus steeds meer kapitaal aan te houden. Dit kapitaal wordt onder andere uitgerekend over de portefeuille met uitstaande derivatencontracten. Aangezien onderpand het kredietrisico van de bank verlaagd is het kapitaal dat een bank moet aanhouden voor derivaten met onderpand lager dan het kapitaal dat een bank moet aanhouden voor derivaten zonder onderpand. De kosten voor de bank voor het aanhouden van kapitaal wordt doorberekend in bijvoorbeeld de vaste rente van een IRS-contract.

Bij de totstandkoming van een raamwerkovereenkomst kan de corporatie ervoor kiezen dat zij geen onderpand wil plaatsen uit hoofde van de derivaten. Zoals in bovenstaande paragraaf staat beschreven, dient een bank meer kapitaal aan te houden voor derivaten zonder onderpand dan voor derivaten met onderpand. De extra kapitaalsbelasting voor de bank voor het niet plaatsen van onderpand (door de corporatie) zal dan ook leiden tot een hogere vaste rente van een IRS-contract.

Overigens leidt de nieuwe Basel III-regelgeving er waarschijnlijk ook toe dat een groot gedeelte

van de meest eenvoudige rentederivaten (zoals een IRS-contract) in de toekomst niet langer als OTC-derivaten tussen banken worden afgesloten. De regelgeving probeert banken ertoe aan te zetten de contracten tussen banken via centrale tegenpartijen (central counterparty of CCP) te laten lopen.

Een centrale tegenpartij wordt dusdanig opgezet dat de kans op een faillissement van deze partij zeer gering is. Omdat banken hierdoor niet meer direct met elkaar een transactie afsluiten, lopen zij ook niet langer kredietrisico op elkaar als gevolg van derivatencontracten, maar enkel op de nettopositie met de centrale tegenpartij. Voor een corporatie zal het niet mogelijk zijn om via zo'n centrale tegenpartij derivatencontracten af te sluiten. Wat de eventuele gevolgen zullen zijn voor de wijze (of de prijs) waarop corporaties derivaten afsluiten, is op dit moment nog onduidelijk.

Conclusie

In dit artikel hebben we beschreven hoe bij het aangaan van een lening met een variabel rentepercentage renterisico ontstaat. Dit renterisico kan worden ondervangen door het aangaan van een

rentederivaat onder een raamwerkovereenkomst. Gedurende de looptijd van een rentederivaat ontstaat er kredietrisico. Dit kredietrisico kan ondervangen worden door het storten van onderpand. Echter, indien er onderpandaafspraken zijn gemaakt en er een margin call plaatsvindt, dan zal er doorgaans binnen korte tijd onderpand gestort dienen te worden, hetgeen liquiditeitsrisico kan veroorzaken.

Het is belangrijk om in het treasurystatuut en bij de uitvoering van de treasuryfunctie niet alleen aandacht te besteden aan het beheersen van renterisico, maar ook aan het beheersen van kredietrisico en liquiditeitsrisico. Door bijvoorbeeld stresstesten uit te voeren van de mogelijke marktwaardeontwikkelingen van de derivatenportefeuille, kan meer inzicht gevonden worden in de risico's die een corporatie loopt. In zo'n stresstest kan bijvoorbeeld geanalyseerd worden wat de impact op de marktwaarde van de derivatenportefeuille kan zijn als de rente met bijvoorbeeld 1% verandert en welke consequenties dit mogelijk heeft voor het storten van onderpand.

Koen Dessens
drs. Michiel Lodewijk MA

Ondernemingsrecht

Actualia wetgeving ondernemingsrecht

1. De flex-BV

De twee samenhangende wetsvoorstellen met betrekking tot de flex-BV zijn nog altijd in behandeling bij de Eerste Kamer. Begin maart nam de minister van Justitie een memorie van antwoord inzake beide wetsvoorstellen. De minister geeft daarin aan dat hij ernaar streeft dat zij per 1 juli 2012 in werking zullen treden. Half april werd er echter nog een groot aantal kamervragen gesteld. Inwerkingtreding per 1 juli 2012 is theoretisch mogelijk, maar of het praktisch haalbaar is, valt nog te bezien, zeker nu intussen ook het kabinet gevallen is.

2. Inwerkingtreding wet Bestuur en Toezicht

De wet Bestuur en Toezicht, met daarin onder andere de wettelijke regulering van het monistisch bestuursmodel (de 'one tier board'), is aangenomen, maar wacht nog op inwerkingtreding. Dit zal plaatsvinden ófwel (i) tegelijk met de flex-BV ófwel (ii) tegelijk met het wetsvoorstel tot aanpassing van de beperking van functiecumulatie (waarover hierna).

3. Wetsvoorstel tot aanpassing van de beperking van functiecumulatie

Het wetsvoorstel tot aanpassing van de beperking van functiecumulatie betreft een reparatie van de wet Bestuur en Toezicht (zie hiervoor). Die wet bevat onder andere een bepaling die het aantal functies limiteert dat een bestuurder of toezichthouder van een grote stichting mag bekleden (of een stichting 'groot' is, zou daarbij bepaald moeten worden aan de hand van artikel 2:397 BW). Deze bepaling was aan sterke kritiek onderhevig. Het voorstel voor de reparatiewet verduidelijkt dat de functielimitering bij de grote stichting alleen geldt als die stichting wettelijk verplicht is een financiële verantwoording op te stellen die gelijk of gelijkwaardig is aan een jaarrekening als bedoeld in Boek 2 Titel 9 BW. Dat betekent voor de praktijk dat de beperking van functiecumulatie onder andere niet geldt voor stichtingen met louter charitatieve, culturele, wetenschappelijke of religieuze doelstellingen. Het wetsvoorstel staat nu voor stemming geagendeerd in de Tweede Kamer.

4. Wetsvoorstel aanpassing en terugvordering van bonussen

Dit wetsvoorstel geeft het orgaan dat de bezoldiging van bestuurders van NV's vaststelt (vaak de raad van commissarissen) in bepaalde gevallen de bevoegdheid om een bonus aan te passen. In geval van een openbaar bod *moeten* bepaalde bonussen zelfs worden aangepast als uitkering daarvan naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn. Deze regels worden ook van toepassing op financiële ondernemingen in de zin van de Wet op het financieel toezicht en op banken en verzekeringsmaatschappijen die door andere Nederlandse rechtspersonen dan NV's in stand worden gehouden. Zie over dit wetsvoorstel meer uitvoerig de bijdrage in Update nr.4 –2010. Het voorstel staat nu voor stemming geagendeerd in de Tweede Kamer.

5. Wetsvoorstel naar aanleiding van adviezen van de Monitoring Commissie Corporate Governance

Dit wetsvoorstel voorziet in de wijziging van de eerste drempel voor de melding van zeggenschap (deze wordt verlaagd van 5% naar 3%), in de wijziging van de drempel voor het agenderingsrecht (deze wordt verhoogd van 1% naar 3%), in de invoering van een verplichte melding van intenties (deze verplichting geldt voor aandeelhouders met een belang van 3% of meer) en in de invoering van een mogelijkheid voor de vennootschap om aandeelhouders te identificeren. Afgezien van de wijziging van de drempel voor het agenderingsrecht, die op alle NV's van toepassing zou worden, zien alle overige wijzigingen slechts op beursvennootschappen. Het voorstel staat nu voor stemming geagendeerd in de Tweede Kamer.

Dit overzicht is bijgewerkt tot 6 mei 2012.

mr. Barend Verkerk

**Advocaat ondernemingsrecht bij AKD
bverkerk@akd.nl**

Colofon

Update

Bulletin van het Accounting & Auditing Center van Deloitte Accountants B.V.

Eindredactie

drs. Tessa 't Hart

Redactieraad

prof. dr. Ralph ter Hoeven RA
drs. Maurice Quaadvlieg RA AA MBA
prof. dr. Barbara Majoor RA
drs. Dingeman Manschot RA
drs. Rik Roos RA
Ronald Smittenberg RA (voorzitter)
mr. Barend Verkerk (AKD)
drs. Rob Vervoort RA

Redactiesecretariaat

Rose Schilder
Accounting & Auditing Center
Postbus 2031
3000 CA Rotterdam
Tel. 088 288 18 02
Fax 088 288 99 24
E-mail: nlaacsecretariaat@deloitte.nl

DTP

Nadorp Druk b.v., Poeldijk

Van alle verschenen nummers is een elektronische versie te vinden op: www.deloitte.nl/update

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee, and its network of member firms, each of which is a legally separate and independent entity. Please see www.deloitte.com/about for a detailed description of the legal structure of Deloitte Touche Tohmatsu Limited and its member firms.

Deloitte provides audit, tax, consulting, and financial advisory services to public and private clients spanning multiple industries. With a globally connected network of member firms in more than 150 countries, Deloitte brings world-class capabilities and deep local expertise to help clients succeed wherever they operate. Deloitte's approximately 170,000 professionals are committed to becoming the standard of excellence.

This publication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms, or their related entities (collectively, the "Deloitte Network") is, by means of this publication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte Network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this publication.

© 2012 Deloitte The Netherlands